

Анђелка Н. Митровић¹
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за оријенталистику

ДЕВЕДЕСЕТИ РОЂЕНДАН КАТЕДРЕ ЗА ОРИЈЕНТАЛИСТИКУ

Апстракт: Семинар за оријенталну филологију у Београду, прва универзитетска катедра на Балкану, на којој су се од самог почетка рада предавали оријентални језици: арапски и турски, као и арапска, турска и персијска књижевност, основана је 1926. године на Филозофском факултету, заслугом професора Фехима Бајрактаревића, бечког студента и докторанда. Половином седамдесетих година на Катедри су отворени лекторати за кинески и јапански језик који су 1985. прерасли у наставне групе. Године 1955, отварањем Групе за оријенталну филологију – варијанта Б, покренуте су студије хебрејског језика и књижевности, врло брзо угашене због малог интересовања. Оне су обновљене 1990. године, нажалост поново неуспешно. Школске 1999/2000. године отворен је и Лекторат за персијски језик, а курсеви овог индоевропског, али и оријенталног језика веома су популарни међу студентима читавог Филолошког факултета.

Кључне речи: Катедра за оријенталистику, арабистика, туркологија, иранистика, јапанологија, синологија, језик, књижевност, култура

Петовековно присуство Османског царства и исламске цивилизације на Балканском полуострву, оставило је дубок траг у материјалној и духовној култури свих његових народа, због чега су се ови простори у Европи сматрали и сматрају Оријентом и у културно-цивилизацијском смислу. Оријентално наслеђе у великој мери је одредило културни идентитет балканских народа, па је отуда оријентална компонента на балканским просторима незаобилазна и трајно присутна тема више

¹ andjelkam@fil.bg.ac.rs

националних наука – историје, књижевности, етнологије, културне историје, историје архитектуре и других, а пре свега оријенталне филологије и оријенталистике. И поред тога, значајније оријенталистичке институције у овом делу света настале су тек у 20. веку, неколико векова касније у односу на Европу где је прва световна катедра за арапски језик отворена још у 16. веку.²

Током 19. и почетком 20. века, постепеним ослобађањем балканских територија, њиховим изласком из османског административног система и релативно брзом европеизацијом стварају се основни предуслови за настанак научне оријенталистике на јужнословенским просторима. У првим деценијама 20. века оријенталистика је на југоистоку Европе „још увек у повојима. Па ипак, кад узмемо у обзир, да се у Румунији тек почело помишљати на њу, а у Албанији и Грчкој да се на њу уопште и не мисли, можемо рећи да је катедра за оријенталне језике на универзитету у Београду до сада једини светионик те науке на Балкану, а први организатор тог студија проф. Др. Фехим Бајрактаревић једини научни оријенталиста, који је са неколико добрих радова већ уведен у ред светских оријенталиста“.³

Прва универзитетска катедра на Балкану основана је у Београду, 1926. године,⁴ а њен оснивач, уједно и утемељивач наше научне и универзитетске

² Научно занимање за Исток у Европи има веома дугу историју. Више о томе види нпр.: М. Rodinson, „The Western Image and Western Studies of Islam“ / *The Legacy of Islam*, Oxford, 1974, 9-62; А. Mitrović, „Наука о Оријенту – neodvojivi deo evropske naučne i kulturne tradicije“ / *Tragovi: Trideset godina sinologije 1974- 2004*, Beograd, 2004, 7-45.

³ Т. Окић. „Оријенталистика у Југославији“ / *Преглед*, VIII, X, 127-128, (1934), 403-404.

⁴ Више о историјату Катедре види пригодне текстове објављене поводом ранијих катедарских јубилеја: А. Mitrović, „80 godina Katedre za orijentalistiku“ / *Nur*, 15, 49/50 (jesen/zima 2006), 21-33; „75. rođendan Katedre za orijentalistiku – 75. rođendan jugoslovenske iranistike“ / *Nur*, 10, 32 (zima 2002), 52-57; „Sedamdeset godina Katedre za orijentalistiku“ / *Orijentalistika 70: zbornik radova*, Beograd, 1997, 21-28; Rade Božović, „Zašto proslave nije bilo: još nešto povodom 60 godine orijentalistike“ / *Kulture Istoka*, IV, 12 (1987), na str. 5; Darko Tanasković. „Šest decenija orijentalistike na beogradskom Univerzitetu“ / *Kulture Istoka*, 10 (oktobar/decembar, 1986), 51-52; „Prema daljim uspjesima: Pola vijeka orijentalistike u Beogradu“ / *Odjek*, XXX, 10 (1986), na str. 13 i 23; М. Đukanović, „Katedra za orijentalnu filologiju“ / *Sto godina Filozofskog fakulteta*, Beograd, 1963, 477-484 i u: *Orijentalistika 70: zbornik radova*, Beograd, 1997, 15-20.

оријенталистике, био је др Фехим Бајрактаревић.⁵ Као потпуно оформљени и у Европи афирмисани научник Ф. Бајрактаревић је 1925. године, на позив Богдана Поповића, дошао у Београд, и на Филозофском факултету, на Катедри за светску књижевност почео да предаје два предмета – Персијску књижевност и Турски језик. Већ следеће године основао је и самостални Семинар за оријенталну филологију (Указ од 15. јула 1926. године), на коме је провео читав радни век и предавао више стручних арабистичких, турколошких и иранистичких предмета. Објавио је око 350 научних и стручних радова – књига, студија, огледа, есеја и приказа из области иранистике, арабистике, туркологије, оријенталистичке компаратистике и исламологије.⁶ Својим преданим вишедеценијским наставним и научним деловањем у нашој средини професор Бајрактаревић је много учинио на развоју и популаризацији југословенске, а тиме и српске науке о Оријенту. Посебно је значајан његов допринос афирмацији наше оријенталистике у Европи и свету кроз континуирано учешће на најзначајнијим европским научним оријенталистичким скуповима као што су међународни конгреси оријенталиста, кроз суделовање у различитим интернационалним пројектима (нпр. *Енциклопедија ислама*), кроз сарадњу са најзначајнијим европским научним друштвима (*Deutsche morgenländische Gesellschaft*, *Société asiatique*, *Concordance de la Tradition musulmane*) и са бројним редакцијама најугледнијих оријенталистичких научних гласила, као што су: *Journal asiatique* (Paris), *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* (Wiesbaden), *Orientalistische Literaturzeitung* (Berlin), *Mitteilungen zur osmanische Geschichte* (Berlin), *Oriens*

⁵ Фехим Бајрактаревић (Сарајево, 1889 – Београд, 1970) завршио је класичну гимназију у Сарајеву, а потом је студирао оријенталне језике – арапски, персијски и турски – са словенском филологијом на Филозофском факултету у Бечу, где је и докторирао 1918. године са тезом о преисламском песнику Абу Кабиру ал-Худалију код чувеног професора Рудолфа Гејера (R. Geiger). Теза представља критичко издање најпознатије песме овог песника – „La Lāmiyya d’Abū Kabīr al-Hudalī“, а објављана је у угледном научном часопису *Journal asiatique* (Paris, 1923, ССIII, 59-115). Већ следеће, 1919. године обрео се на специјализацији у Лондону (University College), а од 1922. до 1924. године боравио је у Алжиру (Faculté des Letters), код угледног иранисте А. Масае (A. Masé) који је највише заслужан за Бајрактаревићево интересовање за персијску књижевност, која је током читавог његовог радног века заузимала најистакнутије место и у научном и у педагошком деловању. За ванредног професора изабран је 1929. године, а за редовног 1939. године.

⁶ Више о научном опусу оснивача београдске Катедре за оријенталистику види: А. Митровић, *Научно дело Фехима Бајрактаревића*, Београд, 1996.

(Leiden), *Bibliotheca Orientalis* (Leiden), *Der Islam* (Berlin) и други. Писањем радова за поменуте часописе често је обезбеђивао књиге за катедарску библиотеку.⁷

При оснивању Семинара професор Бајрактаревић се определио за тада у Европи актуелан класични оријенталистички модел – исламолошку оријенталну филологију, у чијим оквирима се и сам образовао и стасавао као научник. Концепција исламолошке оријенталне филологије, цивилизацијски и културолошки структурирана, подразумева изучавање језика, књижевности и култура народа исламског цивилизацијског круга, првенствено, Арапа, Персијанаца и Турака, који су највише допринели стварању и уздизању исламске цивилизације.

„Под пресудним утицајем западноевропског филолошког модела и метода XIX века, југословенска научна оријенталистика израста из својих преднаучних домаћих корена и уобличава се, као оријентална филологија, првих деценија нашег столећа. Сви, за сада малобројни, хроничари и историчари наше оријенталистике једногласни су у оцени да она концепцијски почива на филолошкој визији културно-историјски и гео-политички условљених научних и практичних потреба и могућности југословенске заједнице. Другачије опредељење у оно време тешко би се могло и замислити јер је филолошки приступ био доминантан у тадашњој европској оријенталистички, а и у матичним језикословним традицијама источних народа“ (Tanasković 1986: 56).

Будући да је та цивилизација, у свом синкретичком, османском руху, оставила дубок и неизбрисив печат на нашим просторима, оријенталистика, свакако, представља националну дисциплину, а поменути концепт који највише одговара нашој културној традицији, ствараној на размеђи цивилизација, остаје трајно релевантан за нашу, али и за све балканске земље. План и програм студија Семинара за оријенталну филологију нису направљени „према узорима неке друге стране катедре него више према нашим научним потребама и могућностима. Како је наша земља вековима била у непосредним односима с Турцима, који су оставили трага не само на материјалној него и у њеној духовној култури, та чињеница се узима као полазна тачка за стварање плана студија на овој катедри:

⁷ Више о међународном ангажману Ф. Бајрактаревића види: D. Tanasković, „S kućom u svet, a sa svetom kući“ и A. Mitrović, „Međunarodna afirmacija Fehima Bajraktarevića i jugoslovenske orijentalistike“ / *Nur*, 12, 40, (2004), 24-37 и 53-62.

ради бољег изучавања наше историје, језика, фолклора и књижевности, где су утицаји Турака били најјачи, нужно је изучавати турски језик и књижевност. Но како су Турци били често само посредници једног ширег, исламског утицаја, који је трајао, бар у извесним нашим областима, до балканских ратова, то је за боље разумевање и самог турског језика и турске културе уопште, која је носила изразит исламски печат, нужно познавање и арапског језика. И најзад, како је персијска књижевност имала пресудан утицај на развој турске књижевности, ова се не може разумети без основних знања из персијске литературе. А када је у питању персијаки језик, који би као трећи на овој групи, свакако значио оптерећење, предавање се уз турски језик, као посебан курс, персијски елементи у турском језику. Тако је, у овим оквирима, и створена студијака група за оријенталну филологију у ужем смислу, обухватајући језике и књижевности народа у сфери исламског утицаја. Турски и арапски језик, према плану групе, предавали су се осам семестара, књижевности (персијска, арапска и турска) по два семестра, а увод у оријенталну филологију само један семестар“ (Ђукановић 1963: 478).

Поред наведених предмета у том раном периоду, повремено су увођени и поједини специјалистички курсеви из османске дипломатике и арапске метрике.

Године 1955. Катедра је проширена отварањем Групе за оријенталну филологију – варијанта Б, на којој су се предавали: Јеврејски језик, Библијско-арамејски језик, Јеврејска књижевност, Оријентална археологија и Класична археологија. Хебраистичке предмете предавао др Душан Глумац. Ова Група се угасила 1960. године због малог броја студената.

Академске 1960/1961. година основан је Филолошки факултет у Београду издвајањем из Филозофског факултета у самосталну наставно-научну институцију. На Катедри за оријенталистику, тада се, поред Групе за оријенталну филологију, на којој су се паралелно, све четири године изучавали арапски и турски и њихове књижевности, формирају и две нове јединице: Група за арапски језик и књижевност и Група за турски језик и књижевност.

Десетак година касније на Филолошком факултету, при Катедри за оријенталистику, почело је систематско бављење далекоисточном филологијом. Године 1974. године отворен је Лекторат за кинески језик, а 1976. и Лекторат за јапански језик, на којима су наставу изводили Дејан Разић (†1986), Љиљана Ђуровић и контрактуални лектори. Ова два лектората су 1985. године прерасла у наставне групе, које су, упркос великим тешкоћама, првенствено кадровске природе, опстале и, данас, заједно са арабистиком и туркологијом спадају међу најпопуларније и најтраженије студијске програме на Факултету.

Године 1990. на Катедри су обновљене хебраистичке студије отварањем Лектората за хебрејски језик, који је 2001. године престао да ради због кадровских проблема.⁸

Лекторат за персијски језик отворен је школске 1999/2000. године. Од самог почетка, курсеви персијског језика веома су популарни на Факултету, а захваљујући одличној сарањи Катедре и Културног центра Исламске Републике Ирана створени су неопходни кадровски и сви други услови (квалитетни учбеници) за ефикасну наставу персијског као изборног језика. Даљи развој иранистике и прерастање Лектората у наставну групу, били би за нашу науку од изузетног значаја, будући да је ова научна дисциплина својеврсна спона између оријенталистике и индоевропеистике. Тиме би на нов начин био воспостављен мултидисциплинарни и интердисциплинарни концепт оријенталне филологије вишеструко значајан за нашу научну заједницу.

Од шездесетих година, због спољне политике Југославије и њене све веће привредне сарадње са арапским земљама, нагло је порасло интересовање за студије арапског језика. Наредних тридесетак година број студената је непрестано растао, а преводиоци-арабисти врло лако су налазили посао. Нови сарадници који су тада пристигли на Катедру настојали су да се што боље уклопе у нову ситуацију постепеним променама студијских програма, увођењем нових предмета, окретањем савременом арапском језику и практичним проблемима наставе, обогаћујући је новим садржајима, наставним материјалом и савременим методама.

Реформа образовног система спроведена крајем седамдесетих година на Универзитету у Београду унела је доста новина у наставне планове и програме катедара на Филолошком факултету, а највећа је била увођење смерова, при чему је преводилачки смер на Групи за арапски језик и књижевност био врло тражен због великих потраба југословенске привреде за арабистима-преводиоцима. Тада су наставни планови обогаћени с више нових предмета као што су: Основи исламске цивилизације, Културна историја Арапа, Савремена политичка историја Арапа, Савремена економска географија арапског света, Теорија превођења, Контрастивна анализа српскохрватског и арапског језика. Неки од поменутих предмета присутни су и данас у настави, оживљени на нов начин.

Током реформе спроведене осамдесетих године просветне власти су, због „окрупњавања образовних профила“, укинуле Групу за оријенталну филологију.

⁸ Више о томе види: А. Митровић, „Небраистика у Југославији: јуче и сутра“ / *Glossa*, 1, 3 (1995), 35-39.

Она је нешто касније година враћена, али ипак није успела да опстане. Деведесетих година је дефинитивно укинута што је велика штета јер су стручњаци који подједнако добро познају и арапски и турски језик, особито османски, потребни нашој науци.

Потписивањем *Болоњске декларације* на састанку европских министара образовања у Берлину (18-20. 9. 2003. године), Србија се прикључила европској академској заједници, па је стога уследио нови процес реформе високог образовања. *Болоњска декларација* (Болоња, 19. јун 1999) и остала акта (*Лисабонска конвенција о признавању квалификација у високом образовању у земљама Европе* – Лисабон, 11. април 1997; *Студентска декларација* – Гетеборг, 25. март 2001; *Прашки коминике* – Праг, мај 2001) промовишу стварање јединствене *Европске зоне академског образовања* до 2010. године, наглашавајући, при томе, очување појединачних националних, језичких и културних обележја и специфичности, побољшање академске комуникације и сарадње, а пре свега модерно образовање које траба да обезбеди конкретна и применљива знања. У оквиру новог европског система образовања значајно место заузела је и настава страних језика. Познавање страних језика у интересу је развијеног друштва из економских, политичких, културних, цивилизацијских и других разлога, будући да се данас у свету не може пословати без солидног знања страних језика и познавања других културних традиција. Отуда су надлежна тела Савета Европе поклонили особиту пажњу овом сегменту и издала корисни приручник *Заједнички европски оквир за живе језике*,⁹ који промовише квалитетну и ефикасну наставу страних језика, у смислу њене организације, реализације и достизања одређених нивоа језичких компетенција, а у први план ставља комуникативне потребе и комуникативну компетенцију.

Наставници студијских група Катедре за оријенталистику врло озбиљно и савесно прихватили су се писања нових планова и програма и изналажења нове ефикасне методике наставе за оријенталне језике, при чему су у настави направљени радикални заокрети и унети модерни наставни модели. Група за арапски језик и књижевност имала је, а и данас има највише студената на Катедри. Током деведесетих година прошлог века интересовање за студије арапског језика у нашој средини донекле је опало због трагичног распада Југославије, али је арабистика данас поново постала једна од најтраженијих група

⁹ *Заједнички европски оквир за живе језике: Учење. Настава: Оцјењивање*, Подгорица, 2003.

на Филолошком факултету. Уосталом, таква је ситуација и у великом броју европских земаља и у Америци.

Арапски језик говори данас око 160 милиона људи и он је службени језик у десетак држава северне Африке и предње Азије. На том подручју данас живе различите етничке и религијске групације, постоје разнолике културне и духовне традиције. Тај део света је колевка великих древних цивилизација – сумерске, асирско-вавилонске, египатске, феничанске, арамејске и других које су бројним тековинама материјалне и духовне културе унапредиле читаво човечанство. Ту су поникла прва класна друштва, настали први уређени градови, први закони, први календар, први системи за наводњавање, прве алатке и оруђа, први системи нотације, прве књиге, прве библиотеке, прве енциклопедије... На том простору настале су и три велике монотеистичке религије – јудаизам, хришћанство и ислам, чију је објаву Алах спустио на арапском језику. Нажалост, ово подручје је и попреште вишедеценијских ратова и конфликта, а у новије време и извориште исламског екстремизма и најбруталнијег тероризма. Блиски исток је изузетно значајан и с економске и геополитичке тачке гледишта због великих природних богатстава, посебно нафте. Све то скупа допринело је да курсеви арапског језика постану све масовнији свуда у свету.

Избор и креирање ефикасног наставног модела за арапски језик јесте велики проблем због веома сложене социолингвистичке реалности арапске говорне заједнице коју карактерише веома изражена диглосија, тј. истовремене употребе два функционално и формално потпуно одвојена језичка варијетета, „вишег“, писаног стандарда, јединственог за све Арапе (ар. al-fushâ), и „нижег“, који обухвата бројне регионалне дијалекте (ар. al-‘āmiyya). Вишем варијетету, књижевном арапском језику, вековима је у наставу, свуда у свету, давана предност јер он представља добру основа за стицање и развијање укупних језичких компетенција – морфолошке, лексичке, различитих комуникативних итд. Последњих деценија двадесетог века настава савременог књижевног/стандардног арапског језика у Европи је суштински модернизована увођењем у наставни процес и главних говорних дијалеката.

При састављању нових наставних планова и програма за студије арабистике код нас узета је у обзир и ова чињеница, па су у наставу уведени курсеви египатског, сиријског, ирачког и магрепских дијалеката арапског језика. По угледу на наставне програме релевантних светских арабистичких катедара, и наш наставни модел базиран је на примени лингво-културолошког приступа и обогаћен је већим бројем атрактивних обавезних и изборних предмета, чији су садржаји допринели паралелном развијању и изграђивању укупних језичких и социо-културних компетенција студената на Групи за арапски језик, књижевност и културу. Ти предмети сврстани су у три области. У првој су курсеви везани за

језик, где језгро чине мофологија, морфосинтакса и синтакса арапског језика, а надградња су: Пословни арапски језик и кореспонденција, Језик арапских медија, Арапски језик – граматичка терминологија, Арапски језик – стручна терминологија, Теорија превођења, Вештина превођења, као и Историја арапског језика и Арапска лексикографија на дипломским академским мастер студијама. У оквиру књижевне арабистике изучавају се: Класична арапска књижевност и Модерна арапска књижевност, као обавезни предмети, а као изборни: Савремена књижевност Магреба, Драмска књижевност код Арапа, Мемоарска проза код Арапа, и други. У циљу што свеобухватнијег упознавања арапске говорне заједнице, арапско-исламске цивилизације и арапског света уопште, уведен је обавезни предмет Основи исламске цивилизације, као и изборни: Основи исламског права, Ислам и хришћанство, Исламски фундаментализам, Расколи у исламу, Исламска филозофија, Исламска уметност, Исламска калиграфија, Исламска архитектура, Економска географија Блиског истока, као и Неарапски ислам и Европски колонијализам и арапски свет на мастер студијама (Mitrović 2006). У оквиру докторских студија постоје три предмета, врло широко постављена у циљу бољег повезивања с темама докторских дисертација – Лингвистичка арабистика, Књижевна арабистика и Исламска цивилизација/култура на Балкану.

Најзначајнији ефекат овако конципирана настава базиране на новом програму и савременој и ефикасној методици наставе знатно је допринела унапређење комуникативне компетенције и говорне продукције, односно стицању темељних и широких знања неопходних за професионални ангажман у различитим гранама привреде – грађевинарству, трговини, туризму, нафтној индустрији, водопривреди, пољопривреди, затим у новинарству, дипломатији...

И на другим групама Катедре за оријенталистику уведено је мноштво нових занимљивих предмета, посебно оних везаних за одговарајуће оријенталне културе, и то на сва три нивоа студија.

Настава турског језика, такође, је од великог значаја за нашу земљу – османског за поједине националне науке и културу, савременог турског из економских и геополитичких разлога будући да је Турска „велика, динамична, перспективна, знатно модернизована и европеизована држава једне самосвесне, историјски потврђене нације која амбициозно сматра да има права на, и носивости за, значајну улогу у будућности Евроазије, при чему Турци чврсто намеравају да остану Турци, а одскора све више и муслимани, што је, дакако, сасвим

разумљиво и легитимно. Она је и балканска држава, регионална сила, наш незаобилазни политички, економски, безбедоносни и културни партнер¹⁰.

На Групи за турски језик, књижевност и културу, поред стручног, општеобразовног предмета Увод у туркологију, нашли су се још и: Контрастивна анализа турског и српског језика, Турски фолклор, Културна историја Турске, Историја Османског царства, а на мастер студијама: Покрет језичког пуризма у турском језику, Турцизми у српском језику, Османизми у савременом српском језику, Османска баштина на тлу Србије, Традиционална и савремена турска уметност...

На Групи за јапански језик, књижевност и културу, било је, чини се, највише иновација – Увод у јапанологију, Граматика јапанског језика, Ортографија јапанског језика, Превођење јапанског текста, Тумачење јапанског текста, Јапан и свет, Јапанска економија, Историја азијско-пацифичке регије, Проучавање јапанске цивилизације, Јапанска култура и друштво, Уметност у периоду Хеиан, Уметност у периоду Меиђи, Уметничка баштина Азије, Будистичке скулптуре у периоду Камакура, Будистичке скулптуре у периоду Нара, Запад и јапанска књижевност...

На Групи за кинески језик, књижевност и културу, балансираним избором нових курсева, представљене су прошлост и садашњост ове велике далекоситочне цивилизације. На списку нових предмета нашли су се: Увод у синологију, Увод у кинеско писмо, Превођење кинеских текстова, Chengyu идиоми, Кинески свет кроз пиктографе, шаре, слике и боје, Преглед кинеске историје, Кинеска култура, Тумачење прошлости у кинеском филму итд. Године 2006. на Филолошком факултету у Београду је отворен и Институт Конфуције, који се, у оквиру сарадње с НР Кином, врло успешно и ангажовано бави промовисањем кинеске културе и кинеског језика.

Саставни део Катедре за оријенталистику су и катарске библиотеке, које располажу изузетно богатим књижним фондовима и вредним збиркама стручних и популарних домаћих и страних оријенталистичких часописа. Заслугом првих библиотекара, Катарине Ашковић и Зоре Пантелић, сви фондови су на узоран начин сређени и каталогизовани кроз сва четири каталога – ауторски, предметни, децимални и топографски. Данас је библиотека компјутеризована, а библиотекар, Катарина Јајић (данас у пензији), Снежана Генчић, арабиста и Јелена Анић, турколог, стручно су оспособљени за обраду фондова на нов начин,

¹⁰ Д. Танасковић, „Турска поново анте портас“ / *Савиндан*, XV, 15 (27. јануар, 2005), 16.

као и за укључивање у шире информационе системе. Јапанолошку библиотеку води Бранислав Вучуровић, а сиголошку мр Далибор Врцељ.

*

Рођендан Катедре је свакако и прилика да се сетимо свих наставника и сарадника, свих драгих учитеља који су, свако на свој начин, допринели подизању импозантног деведесетогодишњег катедарског задања. Професор Фехим Бајрактаревић био је једини наставник на Катедри од оснивања све до школске 1950/1951. године, када Катедра добија свог првог асистента, Марију Ђукановић (1923-1983), уједно и првог докторанда (докторска теза *Римована аутобиографија Варвари Али-наше*, одбрањена 1956). У научном и педагошком раду професор Марија Ђукановић се првенствено усмерила на књижевну туркологију и фолклористику, али се успешно бавила и другим оријенталистичким дисциплинама и предавала је низ различитих предмета.

Уз Марију Ђукановић, првим послератним генерацијама сарадника на Катедри припадју још и др Љубинка Рајковић (†2006), која је предавала османски језик, као и др Душанка Бојанић-Лукач (†2004), чији су научни радови високо оцењени у европској и светској османистици, а која је, као гостујући професор, у више наврата на Катедри предавала предмете као што су: Османска дипломатика и палеографија и Основи исламске цивилизације. Године 1959. за асистента за турски језик и књижевности изабран је Славољуб Ђинђић (†2000), који се подједнако успешно бавио и књижевном и лингвистичком туркологијом, као и оријенталистичком компаратистиком. Иза себе је остави изузетно значајан турколошки опус, у коме се посебно издвајају *Udžbenik turskog jezika* (Београд, 1977. и друга издања) и турско-српски речник (*Türkçe-sırpça Sözlük* – у коауторству с М. Теодосијевић и Д. Танасковићем – Анкара, 1997).

Први сарадник на Групи за арапски језик и књижевност био је Хасан Калеш (†1976), у чијем научном опусу доминира балканска димензија оријенталистике, а у педагошком раду савремени арапски језик и савремена арапска књижевност. Он је 1973. основао Одсек за оријенталистику на Филозофском факултету у Приштини. Потом је дошла Азра Мехмедбашић-Јевтић, која је после краћег ангажмана у настави арапског језика преселила у Америку. Шездесетих година, на Групу за арапски језик и књижевност дошли су сарадници: Милан Поповић (†1994), асистент за арапски језик, Милан Адамовић, који је касније постао угледни турколог (од 1972. предавао на Универзитету у Гетингену), а који је више година предавао и арапски језик, Раде Божовић (данас редовни професор у пензији), арабиста који се највише посветио књижевној арабистици и подарио нашој средини низ успешних превода арапске прозе и поезије, али и више радова из области културне историје Арапа, фолклористике и арапског језика (*Udžbenik savremenog arapskog jezika*, Sarajevo, 1984. и друга

београдска издања), цењени лектори – Војислав Симић и Ајша Ђулизафревић-Симић (†2011), окренути практичној настави класичног и савременог арапског језика.

Крајем педесетих и током шездесетих година Катедра добија и прве контрактуалне лекторе за арапски језик: Египћане, Кемала ал-Бухија (радио 1959-1964) и Сејида Абдел Алима (†1993), а за турски Мехмеда Ајдина (од 1965).

Почетком седамдесетих година на Катедру долази Дарко Танасковић, оријенталиста широких знања и интересовања, превасходно за исламологију, лингвистичку и књижевну арабистику, туркологију... Он је, поред универзитетске, направио и успешну дипломатску каријеру (амбасадор у Турској, Ватикану и данас при УНЕСК-у).

Извесно време на Групи за арапски језик радили су и асистенти Тамара Ракић и Иван Пановић (докторске студије завршио на универзитету у Оксфорду 2009. године, данс доцент на Универзитету у Сингапуру), асистент-приправник Марија Обреновић и лектор Бешар Ибрахим ал-Хадла.

Данас у извођењу наставе на Групи за арапски језик, књижевност и културу учествују: др Анђелка Митровић, редовни професор за оријенталну филологију, која се превасходно бави лингвистичком арабистиком, историјом оријенталистике и савременом историјом арапског света, доценти: др Ивана Мали, др Драгана Ђорђевић и др Ада Шоштарић, асистенти: мр Мејсун Гараибе Симоновић и ма Јелена Бабић, виши лектор Иман ел Хабаши и лектори: Мухамед Билал и Дајана Ајуб. Поред њих за неколико предмета ангажовани су и гостујући наставници: др Ема Миљковић, редовни професор, др Драган Ђаловић, ванредни професор и др Војислав Станимировић, доцент.

На Групи за турски језик, књижевност и културу предају редовни професори: др Мирјана Теодосијевић, стручњак за савремени турски језик, и др Љиљана Чолић, стручњак за османски језик и османску дипломатику, ванредни професори: др Ксенија Ајкут и др Мирјана Маринковић, асистенти Радосав Микић и ма Смиљана Ристић Бојанић, виши лектор др Саша Брадашевић и страни лектори.

Тим наставника и сарадника на групи за јапански језик, књижевност и културу предводе редовни професори: др Љиљана Марковић и др Кајоко Јамасаки (Кауоко Yamasaki), а ту су још и др Дивна Тричковић, ванредни професор, доценти: др Данијела Васић, др Далибор Кличковић, др Марина Јовић и др Марко Грубачић, асистент др Милица Јотов и лектор др Дива Глумац, као и контрактуални лектори.

Екипу наставника и сарадника на групи за кинески језик, књижевност и културу чине: др Радосав Пушић, редовни професор, доценти: др Мирјана

Павловић, др Зоран Скробановић и др Ана Јовановић, асистент мр Јелена Гледић, виши лектор Ћин Сјаолеи и лектори из Кине.

Наставници и сарадници Катедре објавили су велики број теметски и жанровски врло различитих радова,¹¹ и извели бројне генерације оријенталиста, арабиста, турколога, синолога и јапанолога. На Катедри је одбрањено мноштво магистарских и докторских дисертација,¹² а последњих година и мастер радова.

Београдска Катедра за оријенталистику је „пружила нашој култури и науци значајне кадрове и резултате, бројна научна и стручна дјела. Велики је број актуелних посленика у области арабистике и оријенталистике уопште који су се школовали на овој Катедри, стицали своје стручне и научне степене, остајали у Београду или одлазили у друге центре да наставе и унаприједи оно што су овде започели. Извјестан број њених некадашњих студената постали су наши најеминентнији научни радници-оријенталисти, а и сами наставници те Катедре су дали озбиљан прилог нашој арабистици. Најзад знатан број некадашњих студената ове Катедре ради успешно на пословима у јавном животу наше земље, у науци, култури, образовању, информацијама, привреди, трговини, у друштвено-политичким организацијама, у представничштвима у иностранству” (Grozđanić 1975: 37).

Литература

- Vasić, Danijela. (1998). „Studije japanskog jezika i književnosti na Filološkom fakultetu u Beogradu“ / *Glossa*, IV, 2: 63-71.
- Grozđanić, Sulejman. (1975). „Arabistika u socijalističkoj Jugoslaviji (1945-1975)“ / *Orientalistika*, I: 36-41.
- Ђукановић, Марија. (1963). „Катедра за оријенталну филологију“ / *Сто година Филозофског култема*, Београд: 477-484.
- Mitrović, Anđelka. (2006). „Nastava arapskog jezika i reforma obrazovanja“ / *Nastava jezika i reforma obrazovanja: zbornik radova*, Nikšić: 138-160.

¹¹ Више о томе види: Библиографије наставника и сарадника у: *Анали Филолошког факултета* св. 1, 2, 3 (2012), св. 17 (1986), св. 13 (1979); библиографије које су саставиле К. Јајић и С. Генчић у: *Orientalistika 70: zbornik radova*, 133-167; Bisera Nurudinović, *Bibliografija jugoslovenske orientalistike I, II, III*, Sarajevo, 1968, 1981, 1986.

¹² Види: А. Mitrović, „Doktorske disertacije“; Pajo Avirović, „Spisak magistarskih radova odbranjenih na Katedri za orientalistiku Filološkog fakulteta u Beogradu“ / *Orientalistika 70...*, 177-180; 181-182, као и сајт Филолошког факултета – Центри и институти: Центар за постдипломске студије.

- Митровић, Анђелка. (1996). *Научно дело Фехима Бајрактаревића*, Београд.
- Mitrović, Anđelka. (2004). „Nauka o Orijentu – neodvojivi deo evropske naučne i kulturne tradicije“ / *Tragovi: Trideset godina sinologije 1974- 2004*, Beograd: 7-45.
- Mitrović, Anđelka.(2002). „75. rođendan Katedre za orijentalistiku – 75. rođendan jugoslovenske iranistike“ / *Nur*, 10, 32 (zima 2002): 52-57.
- Mitrović, Anđelka. (1997). „Sedamdeset godina Katedre za orijentalistiku“ / *Orijentalistika 70: zbornik radova*, Beograd: 21-28.
- Ramić, Jusuf. (1987). „Izučavanje arapskog jezika kod nas“ / *Zbornik radova Islamskog teološkog fakulteta u Sarajevu*, Sarajevo: 237-268.
- Tanasković, Darko. (1986). „Jugoslovenska orijentalistika između filologije i lingvistike“ / *Treći program Radio-Sarajeva*, XIV, 51: 55-76.

Andelka N. Mitrović

THE NINETIETH ANNIVERSARY OF THE DEPARTMENT FOR ORIENTAL STUDIES IN BELGRADE

Summary: The systematically study of university-level oriental disciplines began in our region since 1925 after introducing a course in Persian literature and Turkish language at Faculty of Philosophy in Belgrade. A mere year later have been established an independent Seminar for Oriental Philology (by the July 15, 1926 decree). The founder of the Department for Oriental Philology is Fehim Bajraktarevich (1889-1970), the Orientalist of Viennese, London and Alger school and a scholar who already gained renown in Europe. In the course of four decades of his scholarly and pedagogical activity Bajraktarevich raised and brought up numerous generations of philologists dealing with the Oriental Studies and created a great and diverse scholarly work. The bibliography for his works consists of 350 items from the field of widely understood traditional Oriental Studies.

In studying and doing research on the oriental languages and literatures, as well in studying cultural and historical relations between European literatures and the Orient Bajraktarevich took to the positivistic method adapting it to the needs of Oriental Studies which he considered in their traditional form, as studies dealing with the languages, literatures and culture of the people of the Islamic civilization circle.

Besides Bajraktarevich's pioneer works, his strong activity on the popularization of Oriental Studies in our country is obvious as well as the affirmation of Yugoslav Oriental Studies in Europe, through systematic collaboration with a number of outstanding oriental magazines and publications such as "Orientalistische

Literaturzeitung”, “Oriens”, “Der Islam” etc. and specially *The Encyclopaedia of Islam* (first edition) and with regular participation in the International Experts Meetings.

During the school year 1960/1961, the Faculty of Philology was separated from the Faculty of Philosophy. In the same year, new study groups were introduced, including the Steam for Arabic language and literature and Steam for Turkish language and literature, which continued along the lines of concept of the classical philological Oriental studies.

In the year 1955, when professor Dusan Glumac arrived, the new Group was formed at the Department, thereby introducing the study of Hebrew language and literature. This attempt at further specialization towards Semitics however failed at the group discontinued work five years later. But in the year of 1990, the two-year course of Hebrew was opened.

A large qualitative step in the development of Yugoslav Oriental Studies is to be founded in the introduction of Far Eastern Philology. The two-year courses of the Chinese language (established in 1974), and on the Japanese language (established in 1976), in the course of school year 1985/1986 became independent Study Groups.

In the year of 1999, the two-year course of Persian was opened. The necessary conditions for teaching and learning process have been obtained including staff as well as the corpus of suitable textbooks.

Key words: Department of Oriental Studies, Arabistics, Turkology, Iranistics, Japanology, Sinology, language, literature, culture

Датум пријема: 19.11.2015.

Датум исправки: /

Датум одобрења: 20.11.2015.